

a Viléma zařadit do okolí Richenzy z Bergu a případně je propojit s dvěma dále nespécifikovanými osobami z Kosmovy kroniky – poutníkem do Jeruzaléma a jeho bratrem. Odtud pak už byl jen krok k napojení Viléma přes Kladruby na švábský reformní klášter Zwiefalten. Podobně jako lákovou Piterovu tezi, že Vilémov nese jméno po svém zakladateli – poustevníkovi, autoři výše uvedené výklady odkazují do sféry dohadů. Jedinou jistotou tak zůstává, že Vilémov byl založen někdy před rokem 1160, kdy je jeho opat zmíněn jako svědek v listině vydané králem Vladislavem I. pro klášter Hradisko u Olomouce.

Po krátké kapitole *Majetkové strategie kláštera a jeho dějiny ve 13. a 14. století*, ve které se ovšem čtenář nic bližšího o strategiích ani dějinách nedozví, následují oddíly věnované umístění a nemovitým držbám kláštera. Především z důvodu omezeného počtu a skladby pramenů tvoří právě tyto části jádro publikace. Nejprve je prezentován geografický rámec vilémovského kláštera na česko-moravském pomezí. Pozornost autorů se soustředí především na význam Haberské a Libické cesty. Následuje podrobný přehled vývoje pozemkových držeb doprovazený přehlednou tabulkou a mapou. Somer a Šrámek díky poctivé práci s písemnými i archeologickými prameny nápaditě rozkrývají regionální majetkové vztahy. Zajímavé je například napojení kláštera na horní osady nebo jeho vztahy s Lichtenburky. Autoři pro fragmentárnost pramenů prezentují mnoho svých závěrů jako hypotézy, bohužel je však často obratem využívají jako pevné body pro další úvahy. Tím se některá tvrzení pohybují za hranicemi odborné analýzy. Obecně se dokazatelný majetkový vývoj Vilémova a k němu vedoucí strategie nelišily od jiných „venkovských“ řeholních domů v literatuře popsaných (J. Čechura). Předposlední kapitola se vrací k politickým dějinám země i regionu a popisuje kališnické tažení, které znamenalo konec benediktinů ve Vilémově. Epilog pak ještě sleduje exil konventu v Uherčicích a na Rajhradě, kde roku 1541 zemřel poslední titulární opat vilémovský.

Celkově kladný dojem z publikace bohužel ruší – vedle občasných stylistických nepřesností a překlepů – obsahové nesrovnalosti. Ty vyvstávají především v pasážích, kde se autoři dotýkají problematiky řeholních organizací. Sporné je používání termínu „řád“ v souvislosti s benediktinskými kláštery 11. a 12. století, k tomu na území českých zemí (na s. 31 se dokonce dočteme, „že klášter Vilémov náležel k benediktinskému řádu, který podle tradice založil roku 529 svatý Benedikt“). V kontextu míry organizace reformních

větví, jakou byla např. clunyská, a nových řádů 12. století nelze tento pojem v rámci zachování historické přesnosti užívat. Neústrojná jsou také sousloví jako „kláštery podřízené řeholi svatého Benedikta“, protože mezi ty patřily také domy cisterciáků a dalších. Dále autoři mluví o „jistě uniformitě“ benediktinů, kterou ale blíže nedefinují. Podobně píší o „klášterním ideálu odlehleho místa“, ovšem čtenář se nedozví, odkud tento ideál pochází, a jak souvisí s benediktiny. Tzv. Benediktova řehole zmiňuje způsob postavení kláštera jen v souvislosti s jeho soběstačností (66,6–7) bez dalšího doporučení polohy. Konečně poněkud problematické je zdůrazňování významu Vilémova v lucemburském období. Když ponecháme stranou otázku, jak takový význam definovat, je třeba zmínit, že papežská privilegia povolující užívat biskupské insignie byla především za pontifikátů Urbana VI. a Bonifáce IX. celkem běžná a opati je získávali díky své cílené aktivitě.

Vilémov v poslední době přitahuje badatelskou pozornost (T. Velímský, M. Kovář – M. Musílek, A. Křivská) a dle pokračujícího zájmu autorů samotných snad můžeme doufat také v přepracované a rozšířené vydání předložené publikace, která už bude prosta uvedených nedostatků.

JAN KREMER

Petr KOZÁK – Dalibor PRIX – Michal ZEZULA a kol., *Kostel sv. Martina v Bohušově*, Obec Bohušov a NPÚ ÚOP v Ostravě, Bohušov – Ostrava 2011

525 s., ISBN 978-80-85034-59-2

Kostel sv. Martina v Bohušově se na první pohled ničím zásadně neodlišuje od desítek podobných venkovských kostelů v blízkém i vzdálenějším okolí. Přesto se v jistém ohledu jedná o stavbu zcela mimořádnou, alespoň co se týče neobvyklé pozornosti, která byla stavbě věnována ze strany historiků, archeologů a moha dalších odborníků. Impulsem pro zahájení výzkumu nebyl odborný záměr, ale veskrze smutná událost. Při povodni v roce 1997 byl kostel značně poničen a v roce 1999 byly podniknuty první kroky k jeho obnově. Množství cenných nálezů, odkrytých archeologickým výzkumem i při opravách omítek, se stalo podnětem rozsáhlého interdisciplinárního výzkumu, který byl završen obsáhlou reprezentativní publikací.

Výzkum se neomezil jen na samotný stavební vývoj kostela, jak je v podobných případech obvyklé, ale díky hloubce záběru a plodné mezioborové spolupráci vznikla cenná případová studie, mapující proměny venkovského osídlení, sakrálního centra i jeho význam jako rodové nekropole a prostoru pro šlechtickou reprezentaci. V úvodních kapitolách je představeno pravěké osídlení (prozkoumána byla část sídliště z mladší doby kamenné a mladší doby římské až středověkého osídlení, založeného na syntéze archeologických a písemných pramenů. Důležitá je zejména existence staršího pohřebiště, které předcházelo vzniku raně gotické svatyně. Archeologický výzkum, provedený v zázemí bohušovské fary, mimo jiné doložil dlouhodobou kontinuitu organizace prostoru od lokace sídliště až po její zachycení na nejstarších mapách.

Nejobsažnější studií, která by bez obtíží mohla být vydána jako samostatná monografie, je analýza stavebního vývoje kostela do konce 18. století z pera Dalibora Prixe. Autor již opakovaně prokázal, že je schopen stejně dobře pracovat s prameny písemnými, archeologickými i stavebněhistorickými a navíc je vhodně a efektivně kombinovat. Tato kapitola (podobně jako jiné Prixovy texty) může být bez výhrad využita jako praktická učebnice interdisciplinární medievistiky. Podrobně jsou představeny výsledky archeologického výzkumu, jehož destruktivní část byla omezena především na prostor presbytáře a sakristie, a doplňujícího geofyzikálního měření a kamerového průzkumu zděných hrodek. Kromě představy o stavebním vývoji přinesl i cenné doklady o způsobech využití interiéru a o podobě mobiliáře. Doložena byla malovaná okna a osvětlení interiéru několika typy skleněných lamp, zřejmě poskládaných do závěsného lustru.

Zajímavé informace přinesl výzkum o využití kostela jako nekropole. Ke stěžejním nálezům patří několik renesančních náhrobních desek pánů z Fulštejna a z Choltic, přičemž nejvýznamnější je nepochybně náhrobek nikopolského biskupa Jindřicha Supa z Fulštejna. Kolem patky

zaniklého pastoforia při severní straně chóru se koncentrovaly pohřby dětí a novorozenců, dospělí členové rodu byli ukládáni častěji v lodi. Zajímavostí je řada kůlových jamek při severní straně oltářní menzy. Při jejich výkladu byla zvažována možnost, zda se nemůže jednat o projev umístění rodových korouhví. Jakkoliv je podobná možnost obtížně prokazatelná, jedná se o dobrý postřeh vycházející ze znalostí podoby a provozu nekropolí jako místa paměti a reprezentace, tématu badatelsky rozvíjeného v poslední době především R. Šimůnkem.

Druhou polovinu knihy zaplňují detailní rozbor nálezového fondu z archeologického výzkumu (rostlinné makrozbytky, zvířecí kosti, okenní a duté sklo, hrobové textilie, mince, stavební kámen, náhrobky), popis a analýza sepulkrálních památek a průběhu jejich restaurování či dokumentace nálezových situací na fasádách během rekonstrukčních prací. Nechybí ani historické kapitoly věnované osobnosti Jindřicha Supa z Fulštejna a novějším dějinám kostela (19.–20. století). Zamrzí snad jen absence antropologického rozboru kosterních pozůstatků, což je oblast ještě stále opomíjená, případně chápána více či méně formálně.

Publikace je bezesporu mimořádným dílem, které – alespoň v českém prostředí – vlastně není s čím srovnávat. Podobně zpracovanou monografii, která by obsahovala podrobnou analýzu písemných, archeologických a stavebněhistorických pramenů a jejich následnou syntézu a zapojení do obrazu obecných dějin se totiž nemohou pochlubit ani naše nejvýznamnější stavby, včetně největších městských a klášterních kostelů. V odborném tisku se objevil i názor, má-li vůbec smysl věnovat takovouto mimořádnou pozornost jedné vesnické stavbě. Vzhledem k výše řečenému lze se nejmenší pochybností prohlásit, že ano. Kniha o bohušovském kostele totiž není jen regionálním tiskem o jedné památce, ale příkladovou studií o významu kostela v životě středověké společnosti. Studií, která zřejmě nadlouho zůstane osamocenu.

MARTIN ČECHURA